

ובזה הוא נתמעט מפיגול.

כרת.

אמר רבי יוחנן: שלשה פרישות שכתבה התורה באכילת שלמים בטומאת הגוף [כרת אחד נאמר באופן כללי על כל הקרבנות, והשנים הנוספים נכתבו בשלמים בלבד].

א. "אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים, וטומאתו עליו, ונכרתה" [ויקרא כב].

ב. "והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו, ונכרתה הנפש" [ויקרא ז].

ג. "ונפש כי תגע בכל טמא ואכל מבשר זבח השלמים, ונכרתה הנפש ההיא" [ויקרא ז].

למה נכתבו?

כרת אחת לכלל, וכרת אחת לפרט, לדרוש את הפסוקים באחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת: דבר שהיה בכלל [שלמים] ויצא מן הכלל [מכל הקדשים] ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא. ללמדנו מכך שפירטה התורה כרת לטמא שאכל שלמים, לומר לך, מה שלמים מיוחדים שהם קדשי מזבח וחייבים עליהם כרת, אף כל קדשי מזבח בכלל. יצאו קדשי בדק הבית, שנתמעטו, ואין חייבים עליהם

וכרת אחת נוספת נכתבה לרבווי דברים שאינן נאכלין. כגון עצים ולבונה, שאם אכלן בטומאת הגוף חייב כרת.

ולרבי שמעון דאמר במשנה, דברים שאין נאכלין אין חייבין עליכם משום טומאה, הכרת השלישי לאיתווי מאי?

לאיתווי הטאות הפנימיות, שמזים את דמן בהיכל, שחייבים כרת על אכילתם בטומאת הגוף.⁴

דפלקא דעתך אמינא, הואיל ואמר רבי שמעון לעיל במשנה, כל קרבן שאין מזים את דמו על מזבח החיצון כשלמים אין חייבין עליו משום פיגול, הוה אמינא משום טומאה נמי נימא דלא ליחייב. כי כמו שלגבי פיגול פטור בחטאות הפנימיות, לגבי טומאה נמי יהיה פטור, לכן קמשמע לן היתור של הפסוק השלישי שעל אכילה בטומאת הגוף חייב כרת אפילו בחטאות הפנימיות.

שנינו במשנה: נומין אמר רבי שמעון: את שדרכו לאכול חייב עליו, אבל על העצים והלבונה והקטורת, אין חייבין עליהן משום טומאה.

הגמרא [לעיל מ"ה ע"ב] אמרה שיותר ראוי ללמוד נותר מפיגול מאשר מטמא.

וצריך לומר, שבאמת היה אפשר לרבות חטאות הפנימיות מהפסוק "אשר הם מקדישים" שהבאנו לעיל שם, שנאמר לענין טמא ונותר, וכמו שהקשה כאן הקרן אורה, ורק שלענין טמא הואיל ואנו צריכים שיהיו הפרטים דומים לשלמים שפרטה בו התורה, משום כך צריך

כתובים הבאים כאחד, ללמד שבשאר המקומות אין מעילה אחר שנעשית מצותו, וכשיטת התוס' בקידושין [לה א ד"ה אלא] בענין שני כתובים.

4. שנתרבו לחייב בהן משום טמא אף שאין בהן משום פיגול לרבי שמעון, ומלשון התוס' [לעיל מה ב ד"ה אבל] מבואר בהדיא דיש בהם גם משום נותר לרבי שמעון, ולכאורה קשה שהרי

שני אמוראים נחלקו בביאור מחלוקתם של רבי שמעון ורבנן. ולא ידוע בבירור מי הם האמוראים החולקים, אלא רק ידוע שכל אמורא הוא אחד מזוג אמוראים, הילכך נוקטת הגמרא את כל ארבעת השמות של שני זוגות האמוראים [כאשר כל אמורא הוא אחד משני הזוגות].

איתמר: רבי יוחנן וריש לקיש [זוג אחד] רבי אלעזר ורבי יוסי ברבי הנינא [זוג שני].

חד אמורא מהאי זווא [זוגא], וחד אמורא

מהאי זווא נחלקו בביאור מחלוקתם של רבי שמעון וחכמים.

חד אמר: ⁵ מחלוקת בטומאת בשר, כלומר שנגעה טומאה בעצים ובלבונה, אבל בטומאת הגוף, כשהאדם האוכל היה טמא, דברי הכל אינו לוקה על אכילת עצים ולבונה.⁶

וחד אמר: כמחלוקת בזו, בטומאת העצים והלבונה, ⁷ כך מחלוקת בזו, בטומאת האדם האוכל, אם חייב כרת או לא.

ריבוי מיוחד בחטאות הפנימיות, [וכמו שפירש כאן השיטה מקובצת אות א], אבל לענין נותר שלא פרטה בו התורה שלמים, אפשר ודאי ללמוד מהפסוק הנ"ל "אשר הם מקדישים".

5. מבואר שרובנן שייך קבלת טומאה בעצים ולבונה הגם שאינן ראויין לאכילה, ומשום שחיבת הקודש מחשיבה אותם לאוכל, והגרי"ז [לעיל מג ב] מבאר ששיטת הרמב"ם היא שכל דין חיבת הקודש הוא רק לענין שיחול בו פסול טומאה בדיני קדשים, אבל לענין דיני טומאה אין בו באמת טומאה מן התורה רק מדרבנן, והמנחת חינוך [מצוה קמה אות ח] הביא מהשער המלך שנסתפק האם מועיל חיבת הקדש שיהיו מקבלים טומאה אפילו בפחות מכביצה, וכן דן המנחת חינוך האם יש את הלאו של טומאת בשר בפחות מכזית משום חיבת הקדש, עיין שם.

עוד כתב [בס"ק ו] לבאר בשיטת הרמב"ם שחיבת הקדש מועיל רק לענין שיהיו נחשבים אוכל הגם שאינם ראויים לאכילה, אבל עדיין צריכים הכשר מים כדי לקבל טומאה.

6. הקשה הגר"ח [פסולי המוקדשין יח כד] הרי משנתנו ודאי דיברה בדין טומאת הגוף, [שהרי

ברישא בדין דברים שאין חייבין עליהן משום פיגול, כלומר בדבר שאין לו מתירין, ודאי מדובר בטומאת הגוף, שהרי בברייתא שם נלמד דין זה מהפסוק "אשר הם מקדישים" המדבר בטומאת הגוף, ואם כן הוא הדין בסיפא].

וביאר שם הגר"ח שאמנם לרבנן גם כן אין חייבין כרת ומלקות משום טומאת הגוף לפי מאן דאמר זה, אבל אין זה משום שנתמעט כאן באופן מסויים, אלא משום שאין זה דרך אכילה וכמו בכל התורה כולה, ועל כן לא שייך כאן [לפי לשון זה של רב טביומי] פירכת רבא לקמן לפי רב כהנא "כיון דלא קרינא ביה וטומאתו לא קרינא ביה והבשר", [כלומר, לפי הגירסא בספרים שלנו, ולא כגירסת השיטה מקובצת], שהרי אין זה דין מיוחד שנמעט מטומאת הגוף, אבל לפי רבי שמעון שלומד מפסוק שאין טומאת הגוף בעצים ולבונה, וכמו שמבואר בספרי פרשת צו, אם כן יש בזה מיעוט מיוחד, ומשום כך גם כן פטור מטומאת בשר וכדברי רבא לקמן, וזה הוא מה שנחלקו במשנה לענין טומאת הגוף בעצים ולבונה, אם נתמעט מפסוק או שהוא דין כללי בכל התורה שאינו דרך אכילה.

7. הכסף משנה [פסולי המוקדשין יח כד] כתב

לטומאת הגוף "וטומאתו עליו, ונכרתה", לא קרינן ביה נמי ביחס לטומאת העצים והלבונה "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל".

ותמהינן: והאמר מר "והבשר" — לרבות עצים ולבונה?!

ומתרצינן: ההוא קרא אסמכתא בעלמא הוא, ואין זה אלא מדרבנן, ואסמכיהו על הפסוק לפסולא בעלמא, מדרבנן, שאינה אלא מעלה מדרבנן.

מתניתין

לשם ששה דברים הזבח נזבח:⁸

א. לשם זבח. שצריך הזבח לשחוט את הקרבן לשמו של זבח זה, ולא לשם קרבן אחר.

ב. לשם זובח. שצריך הזבח לשחוט את הקרבן לשמו של בעליו, ולא לשם מישהו אחר.

ג. לשם השם. שצריך השוחט לזוּבְחוֹ לשם מי שאמר והיה העולם.

ד. לשם אשים. שיזבחנו בכונה להקטירו על המזבח לאשים, ולא בכונה לעשותו בשר

אמר רבא [כך היא גירסת השיטה מקובצת, ועיין בהערות בהמשך הסוגיא] מסתברא כמאן דאמר כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו. מאי טעמא? — כיון דקרינא ביה, בעצים ובלבונה, "והבשר אשר יגע בכל טמא", קרינן ביה נמי ביחס לאדם הטמא האוכל אותם "וטומאתו עליו". שהרי טומאת הדבר וטומאת האדם האוכל נכתבו בסמוך זה לזה, וכמו שנתרבה שיש איסור אכילה כשהדבר [כלומר העצים והלבונה] נטמא, כך נתרבה איסור לאכלם כשהאדם טמא

רב טביומי מתני הכי, כדאיתמר לעיל.

רב כהנא מתני הכי:

חד מהאי זווא [זוגא] וחד מהאי זווא נחלקו בביאור מחלוקתם של רבי שמעון ור' חכמים, אסיפא דמילתא דרבי שמעון, ביחס לאוכל עצים ולבונה:

חד אמר: מחלוקת בטומאת הגוף של האדם האוכל, אבל בטומאת בשר [דהיינו, העצים והלבונה] דברי הכל לוקה.

וחד אמר: כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו.

אמר רבא: מסתברא כמאן דאמר כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו.

מאי טעמא? — כיון דלא קרינן ביה ביחס

בפסוק שהוקש לטומאת הבשר מדובר רק לענין הכרת.

8. שיטת התוס' [לעיל ב א ד"ה כל] שדין זה נאמר בין בשחיטה ושאר עבודות הדם ובין בהקטרה, והגם שהפסוק שבו נאמר הששה דברים נאמר בהקטרה, מכל מקום לומדים ממנו

שכל מחלוקת רבי שמעון ורבנן זה דוקא לענין מלקות אבל לענין כרת [בטומאת הגוף ובנותר] גם רבנן מודים שפטור, והקשה עליו הברכת הזבח שהרי רבי יוחנן אמר לעיל "שלש כריתות וכו' ואחת לדברים שאינם נאכלים", הרי שיש בו כרת לרבנן, וכן ממה שאמר רבא "כיון דקרינא ביה והבשר קרינא ביה וטומאתו עליו", והרי שם

צלוי בגחלים.

ה. לשם ריח. שיזבחנו כדי להקטירו הקטרה שייצא ממנה ריח, ולא שיצלנו תחילה, ואחר כך יקטירנו.

ו. לשם ניהוח. שיזבחנו כדי להקטירו לנחת רוח לפני הקב"ה, שאמר, ונעשה רצונו.

והחטאת והאשם יש בהם דין נוסף, שצריך לזבוח אותם לשם אותו חטא שהם הופרשו עבורו.

אמר רבי יוסי: שמעתי שאף מי שלא היה בלבו לשחוט לשם אחד מכל אלו, אלא שחטו סתם, הרי הוא כשר, משום שהוא תנאי בית דין⁹ שיהיו הכהנים שוחטין בסתם, בלא לומר שהם שוחטין אותו "לשמו" כדי שלא יבואו לכלל טעות, לומר שהם שוחטין אותו שלא לשמו. ועל אף שהבעלים חושבים שהשחיטה תהיה לשם כל אלו, אין מחשבתם מועילה, לפי שאין

המחשבה הולכת אלא אחר העובד, ואם הוא יטעה ויאמר ששחט שלא לשמו, לא תועיל מחשבת הבעלים לתקן את טעותו.

גמרא

אמר רב יהודה אמר רב: הא דאמרינן במתניתין שלשם ששה דברים הזבח נזבח, יש לנו לדרוש ארבעה מהם [חוץ משינוי קודש ושינוי בעלים שהם נלמדים לעיל פרק ראשון מפסוקים אחרים] מדברי הכתוב בקרבן עולה, שנאמר: "עולה אשה ריח ניהוח לה"¹⁰ —

עולה — שיזבחנה לשם עולה. לאפוקי שלא יזבחנה לשם שלמים, דלא הווי כמצותה.

אשים — שיזבחנה לשם אשים. לאפוקי שלא יזבחנה לשם כבבא [בשר צלוי על גחלים], דלא הווי כמצותה.

לשאר עבודות, אלא שאפילו חשב בשחיטה שלא לשם הששה דברים, כשר הקרבן ומרצה, מלבד שינוי קדש ושינוי בעלים.

ומבאר הגרי"ז בספרו [מעשה הקרבנות ד יא] שמאחר ולמדנו [לעיל ב ב] שסתמא לשמה, והכונה שבקרבן עצמו חל דין שכל עשיותיו נעשין ממילא לשמה, ומשום כך אפילו יחשוב בפירוש שלא לשמה לא יוכל לעקור בזה את הלשמה שחל בהקרבן, ורק בשינוי קדש ושינוי בעלים נתחדש הדין שמחשבת שלא לשמה פוסלת בהם, הגם שדין הלשמה לא נעקר בכך, ולא בשאר הששה דברים.

אולם המשנה למלך [שם] נוקט בדעת הרמב"ם שדוקא בשחיטה נאמרו הששה דברים ולא בשאר עבודות.

9. התוס' [לעיל ב ב ד"ה קיימי] כתבו שהכונה שרבנן תיקנו רק שלא יאמר הכהן בפיו לשמה, כדי שלא יבוא בטעות לומר שלא לשמה, אבל עדיין צריך הכהן לחשוב בלבו לשמה, וכן ביאר הרדב"ז את דברי הרמב"ם [פ"ד ממעשה הקרבנות הי"א].

10. הקובץ שיעורים [ב כג] מדייק מכאן שלדעת רבי אלעזר ברבי יוסי שהבעלים מפגלין, אם היה הכהן מחשב שלא לשמה והבעלים מחשב לשמה היה כשר הקרבן.

ורצה להוכיח מכאן שלא כדברי הגר"ח שהביא שם שמחשבת שלא לשמה היא רק מחשבה הפוסלת ואינה עוקרת את הדין לשמה

חולין כשרה? דכתיב [ויקרא כב] "ולא יחללו את קדשי בני ישראל". ודרשינן להאי קרא הכי: אין דבר אחר שיכול לחלל את הקדשים חוץ מהקדשים עצמן, והיינו, כשמשנה קודש אחד לקודש אחר. ולפיכך אמרו שרק קדשים מחללין קדשים, כששוחט קרבן אחד לשם קרבן אחר, וכמו שאנו למדים לעיל בפרק ראשון מ"ושחט אותה לחטאת", ואין חולין מחללין קדשים, שאם שוחט קרבן לשם חולין, אין מחשבתו מחשבה, והקרבן כשר.

מתניב רבה ממה שנינו במשנתנו: אמר רבי יוסי, שמעתי שאף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו, כשר, מפני שהוא תנאי בית דין.

ומדייק רבה: טעמא דכשר, משום שלא היה בלבו כלל אלא שחט סתמא, וממילא קרב הקרבן לשמו, ¹³ הא היה בלבו לשם חולין, פסול!

אמר ליה אביי: דלמא יש לדייק כך: אם לא

ריח — שיזבחנה בכונה להקטירה בצורה כזאת שייצא ממנה ריח בשעת הקטרתה, לאפוקי אברים שצלאן תחילה שלא על גבי המערכה, והעלן לאחר מכן על המערכה, כי כיון שנצלו, שוב אין יוצא מהם ריח בשעת ההקטרה על המזבח, דלא הווי כמצותה. וכמו דאמר רב יהודה אמר רב [במסכת מנחות כא א]: אברים שצלאן שלא על גבי המערכה, וחזר והעלן על גבי המערכה, אין בהן משום ריח.¹¹

ניחוח — שיזבח לשם הנחת רוח לפני הקב"ה, שאמר להקריב קרבנות ונעשה רצונו.

לח' — שיזבח לשם מי שאמר והיה העולם.

אמר רב יהודה אמר רב: חטאת ששחטה לשם עולה, פסולה. אבל אם שחטה לשם חולין, הרי היא כשרה.¹²

אמר רבי אלעאי: מאי טעמא דרב שאמר חטאת לשם עולה פסולה, ואילו חטאת לשם

שחל בקרבן, שאם כן מדוע שמחשבת הכהן לא תפסול, והרי מחשבתו מחשבה היא לפסול, ובהכרח שגדר הדין שלא לשמה שהוא עוקר את היחוד שחל כבר בקרבן בשעת ההקדש, ובזה סובר רבא"י שאין הכהן יכול לקבוע ולעקור מהקרבן את הדין לשמה כשהבעלים מחשבים בפירוש להיפך.

13. מפרש השפת אמת שאילו היה רבי יוסי סובר ששחטה לשם חולין כשירה, היה משמיע חידוש זה, וממילא היינו יודעים גם כן שבסתם כשר, שהרי מבואר בגמ' [לעיל ג' ע"א] שמה שמכשירים בנשחט לשם חולין זה משום שבסתם כשר,

אולם לפי זה צריך לומר שאביי שחילק בין דין סתמא לדין שחטה לשם חולין חילק על הסוגיא לעיל הנ"ל, וכן כתב באמת באחיעזר [ג

ועיין עוד בתוס' מנחות [מז א ד"ה עוד], שמבואר לכאורה כדברי הקובץ שיעורים.

11. וכתב התשב"ץ בתשובותיו [חלק ג לז] שהכונה שאברים אלו נפסלו להקטרה.

12. מכאן מוכיח הגרי"ז [שם] שהדין לשמה

היה בלבו כלל, הרי הקרבן כשר ואף מרצה לבעליו כאילו חשב לשמו. הא היה בלבו לשם חולין, כשר, אלא שאינו מרצה. ולא יקשה לרב האומר חטאת ששחטה לשם חולין כשרה.

אמר רבי אלעאי: חטאת ששחטה לשם חולין כשרה משום שהוא יודע שהיא חטאת אלא ששחטה לשם חולין. אבל אם שחט את החטאת "משום חולין"¹⁴ שהיה סבור שהיא חולין, הרי היא פסולה, משום שלפי מחשבתו הוא אינו עוסק כלל בקדשים אלא סבור הוא [מחוסר ידיעה] שהוא מתעסק בדברי חולין.

ופסול זה של "מתעסק" בקדשים, הוא כדבעא מיניה שמואל מרב הונא:

מנין למתעסק בקדשים,¹ ששוחט אותם שלא א-מ בכונה לשחיטת קדשים אלא כמתעסק בדברים אחרים [לשון רש"י. ובמסכת חולין ביאר רש"י שחוסר הכונה הוא ביחס לשחיטה, שהחזיק בידו סכין ולא התכוון לשחוט, ובכל זאת עלתה שחיטה בידו. וכאן משמע שחוסר הכוונה הוא חוסר כונה להתעסק בקדשים], שהוא פסול?²

אמר ליה רב הונא, מכאן: שנאמר "ושחט את בן הבקר לפני ה'" — עד שתהא שחיטה לשם בן בקר.

אמר ליה שמואל לרב הונא: זו בידינו היא, כבר ידענו שלכתחילה מצוה שתהא שחיטה לשם בן בקר, והא דאיבעיא לן — ³ לעכב,

[נב] שזה מחלוקת הסוגיות, ולפי הסוגיא דלעיל [ג] יהיה הדין גם בשחט לשם חולין שעלו לשם חובה, ומשם באמת מוכיח הרמב"ן במלחמות [ראש השנה כ"ח] שבקדשים אין את הדין של מצוות צריכות כונה שבכל התורה כולה, שהרי השוחט כיוון בשחיטה לשם חולין ומכל מקום יצא ידי חובתו.

14. כתבו התוס' [לעיל ג ב ד"ה הכא] שדוקא כשהיה סבור שהיא חולין, אבל אם היה סבור שהיא עולה אינו פוסל משום מתעסק, שהרי על כל פנים היה בדעתו על שחיטת קדשים.

1. האחיעזר [שם] הקשה שהרי בכל המצוות גם כן מתעסק לא יצא, ואפילו לדברי האומר מצוות אינן צריכות כונה, ולמה צריך כאן לימוד מיוחד לזה.

ותירץ שודאי ידענו כאן שלא עלה לשם חובתו וכמו בכל המצוות, וכל הלימוד כאן הוא רק לענין שהקרבן יהיה נפסל בכך, ועיין עוד

לקמן בהערות לדף זה.

2. הקשה בשו"ת הגרעק"א [תנינא סימן ס"ד] שבככורות [מה ב] מבואר ששוטה פסול לעבודה אבל אינו מחללה, ולמה לא נפסול את עבודתו מצד מתעסק.

והמנחת ברוך [או"ח סימן ג] והאחיעזר [שם] חידשו שכל פסול מתעסק נאמר רק בשחיטה ששם נאמר הפסוק, אבל בשאר עבודות כשר, והחזון איש [באחיעזר שם, תחת השם "מפי השמועה"] כתב ליישב שבאופן שאנו רואים בודאות גמורה שנתכוון השוטה לעבוד עבודה, וכגון שלבש בגדי כהונה ורחץ ידים ורגלים, בזה אין לפסול מצד מתעסק, וכמו שאמרו בחולין [יג א] לענין קטן שמעשה יש להן, ועוד כתב שם בכמה אופנים ליישב, עיי"ש ובחזו"א בליקוטים כאן.

3. הקשה השפת אמת, הרי במתעסק יש גם לדון מצד שהוא שלא לשמה, שלא שייך לומר